

دانشگاه پیام نور مازندران
مرکز (بهشهر)

عنوان پایان نامه:

بررسی مبانی فقهی و حقوقی دیه زن و مرد

استاد راهنما:

دکتر محمد حسین شعبانی

استاد مشاور:

دکتر عباس حاجی ها

نگارنده:

اختر مقصودی

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم:

پدر و مادر عزیزم

آنان که چراغ راه من در زندگی، هستند

و تقدیم به:

دوست عزیزم

که با تحمل سختی ها شرایط موفقیتیم را فراهم نمود.

چکیده

این پژوهش با عنوان بررسی مبانی فقهی و حقوقی دیه زن و مرد است با این انگیزه و هدف انتخاب شده است که به این واقعیت برسیم که زن و مرد در دیه و قصاص برابری دارند همان گونه که در خلقت «ای مردم، از پروردگارتان که شما را از «نفس واحدی» آفرید و جفتش را (نیز) از او آفرید و از آن دو مردان و زنان بسیاری پراکنده کرد پروا دارید.....». و در وصول به کمالات الهی و در پاداش و جزای اخروی. و برای اثبات این هدف پس از جستجو در کتاب، سنت، و کتب معتبر فقهی علمای شیعه و تاحدودی علمای اهل سنت ما ابتدا زن را در گذرگاه تاریخ و بررسی موقعیت و جایگاه او پیش از اسلام تا اکنون و سپس دیه و چگونگی سابقه پیدایش آن و نقد و بررسی دلایل نصف شدن دیه زن و همچنین در پایان این رساله گذشت زمان و تغییر و تأثیر آن بر احکام را آوردیم و در نتیجه و بر اساس این مطالب به برابری بودن زن و مرد در دیه و قصاص دست یافتیم و حکمی که در طول تاریخ برای این موجود که نصف پیکر جامعه را تشکیل می دهد [زن] را رد کرده و خواستار تغییر مواد قانونی مبنی بر این حکم هستیم زیرا که قانون ما برگرفته از فقه اسلامی است و ما هم به نص صریح قرآنی در این زمینه [نصف بودن دیه زن] دست نیافتیم، به خاطر این که در قرآن کریم فقط در آیه ۹۲ سوره نساء به طور صریح از دیه سخن به میان آمده است و در آنجا هم اشاره ای به مقدار دیه و تفاوت آن برای زن و مرد نشده و فقط نفس دیه بیان شده است.

کلیدواژگان: دیه، مرد، زن، فقه، حقوق،

مقدمه

برای ورود به این رساله [بررسی مبانی فقهی و حقوقی دیه زن و مرد] ضرورت هایی هست، از جمله اینکه جایگاه زن را در طول تاریخ در ادیان و در ملت های مختلف بشناسیم از زمانی که زن بازیچه ارزان قیمتی در دست مردان بوده که هرگونه دوست داشتند با آن بازی می کردند و فقط او را برای خود می خواستن و از نیروی کار ارزشش استفاده می کردند و در بعضی از ادیان حتی در انسان بودنش شک داشتن و سال های زیادی را صرف مطالعه در این زمینه می کردند که آیا زن روح دارد یا نه؟ و او را مایه شرو بود بختی می دانستن، چه تفاوتی با مرد دارد، و دیه چیست؟ و از چه زمانی به وجود آمده و اکنون چگونه است؟ و در ایران چگونه اجرامی شود؟ بیان دلیل حکم به نصف بودن دیه زن و بررسی آراء مخالف و موافق آن در کتاب سنت، اجماع، و عقل و همچنین چستی عدالت و مساوات در اسلام که خود منادی این دو کلمه است پس چرا دیه زن را نصف قرار داده است؟ با اینکه جایگاه زن در جامعه از پایین ترین مرتبه به بالاترین حد رسیده تاجایی که زنان هم دوش و حتی در بیشتر جاها جلوتر از مردان در جامعه ظاهر شده اند آیا باز همان حکم نصف بودن دیه باید اجرا شود؟ یا این حکم مربوط به آن زمانی بود که زن هیچ ارزشی نداشت و بیشتر بعنوان یک کالا خرید و فروش می شد و هیچ اختیاری از خود نداشت و از همه نظر کاملاً وابسته به مرد بود.

از جمله احکام اسلامی مبحث جنایات می باشد و بررسی دیه زن که زیر مجموعه احکام جنایی است، در این پایان نامه به عنوان یک هدف در نظر گرفته شده است. هدف مذکور همان طور که گذشت در راستای سؤالات فراوانی است که درباره موضوعات زنان از طرف اقشار گوناگون جامعه مخصوصاً زنان، جوانان، محققان غربی و برخی از روشنفکران اسلامی مطرح شده است.

مسایل مربوط به زنان، امروزه نه تنها در جوامع غربی و اروپایی در حال بررسی و بحث و گفتگو است، بلکه در کشورهای اسلامی نیز مسلمانان را به خود مشغول نموده است. مسأله حقوق زن که از دیرزمان، گاه و بیگاه در محافل علمی مورد بحث و گفتگو بوده و نظرات فقهی متعددی درباره آن مطرح شده است از جمله موارد اجتهادی است که باید به آن پرداخت، تا در راستای عدم پاسخگویی به این مباحث، اصل مکتب و نظام معرفتی اسلام مورد تردید قرار نگیرد و متهم به بی توجهی به حقوق زنان نشود و این در حالی است که تنها آیینی که حقوق همه جانبه خانواده و ابعاد مختلف زندگی فردی، اجتماعی، آموزشی و اقتصادی را به رسمیت شناخته و از آن حمایت کرده است اسلام می باشد.

علمای مسلمان نیز امروزه با مسایلی چون حق و حقوق زن، اشتغال، مشارکت سیاسی، دیه، ارث، قیمومت مادر و غیره سروکار دارند و برای تطبیق آنها با احکام اسلامی چاره جویی می کنند. آنچه در میان این مسایل هدف اصلی این پایان نامه است «بررسی مبانی فقهی و حقوقی دیه زن و مرد است» می باشد. نظر مشهور فقها این است که "دیه زن نصف دیه مرد است" و این مسأله در قانون مجازات اسلامی نیز ذکر گردیده است. بیان این نظر مساوی است با طرح سؤالات بی شماری که هر یک پاسخ درخور خود را می طلبد از جمله: آیا نصوص صریح قرآنی که کلام خداوند بزرگ است به چنین چیزی اشاره دارند؟ آیا در سنت به چنین چیزی اشاره شده است؟ یا این امر برگرفته از جامعه و عرف اجتماعی آن زمان بوده است که چندان به شخصیت حقوقی و اجتماعی زن معتقد نبوده است؟ این نوشتار در راستای موارد مذکور امکان یکسان سازی میزان دیه را در زنان و مردان بررسی خواهد کرد. ممکن است این شبهه مطرح شود که با توجه به این که مرد نان آور خانواده است، عادلانه نیست که بدون پرداخت فاضل دیه کشته شود ولی در پاسخ باید گفت: قانون مرد و زن نمی شناسد، نان آور و غیر نان آور نمی شناسد در موردی که زن، نان آور خانواده باشد چه می گوید؟ قانون شامل پسر بچه و دختر بچه هم می شود حتی اگر در مرحله جنینی معلوم شد پسر یا دختر باشد و روح دمیده شد میزان دیه آنها تفاوت دارد. در حالی که در آنجا بحث نان آوری مطرح نیست مردی که باز نشسته شده، دیگر نان آور نیست. آیا در این مورد تقیید مطرح می کنید؟ پس اگر عدل اقتضا می کند که چون مرد نان آور خانواده است دیه او دو برابر دیه زن باشد، در موارد فوق الذکر چه می گوید؟ بنابراین، باید گفت: در هیچ یک از روایات نداریم که دیه زن نصف دیه مرد است چون مرد نان آور خانواده است بحث دیه را نمی شود با بحث نان آور بودن پیوند زد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده.....	ث
مقدمه.....	ب

فصل اوّل: کلیات

۱- بیان موضوع و انگیزه انتخاب آن.....	۲
۱-۲ سوالات.....	۳
۱-۳ پیشینه تحقیق.....	۳
۱-۴ فرضیات.....	۴
۱-۵ هدف ها.....	۴
۱-۶ کاربردهای متصور از تحقیق.....	۴
۱-۸ مراجع استفادهکننده از تحقیق.....	۵
۱-۹ روش انجام تحقیق.....	۵

فصل دوّم: بررسی جایگاه زن در طول تاریخ

۲-۱ بررسی جایگاه زن در طول تاریخ.....	۷
۲-۱-۱ جایگاه زن در جوامع قبل از اسلام.....	۷
۲-۱-۲ زن در عهد نظام طایفه ای و مادرسالاری.....	۷
۲-۱-۳ زن در جوامع بدوی.....	۸
۲-۱-۴ زن در هند.....	۸
۲-۱-۵ زن در یونان.....	۸
۲-۱-۶ زن در روم.....	۹
۲-۱-۷ زن در ایران باستان.....	۹
۲-۱-۸ زن در عرب جاهلیت.....	۱۰
۲-۲ زن در جوامع دینی.....	۱۱
۲-۲-۱ جایگاه زن در جامعه صدر اسلام.....	۱۱
۲-۳ تساوی زن و مرد در شخصیت و خلقت.....	۱۴

- ۲-۴ تساوی زن و مرد در امکان رسیدن به کمالات الهی..... ۱۵
- ۲-۵ تساوی زن و مرد در پاداش اخروی..... ۱۶
- ۲-۶ جایگاه زن در جامعه کنونی..... ۱۷
- ۲-۷ فعالیت زنان در بعد اجتماعی - اقتصادی..... ۱۹
- ۲-۸ تفاوت های زن و مرد..... ۲۴
- ۲-۸-۱ تفاوت جسمانی زن و مرد..... ۲۵
- ۲-۸-۲ قلب..... ۲۵
- ۲-۸-۳ مجموعه و مغز..... ۲۵
- ۲-۸-۴ خون..... ۲۵
- ۲-۸-۵ تنفس و حرارت..... ۲۵
- ۲-۸-۶ قدرت بدنی..... ۲۵
- ۲-۸-۷ اعمال حسی..... ۲۶
- ۲-۸-۸ خشونت..... ۲۶
- ۲-۹ عدالت چیست؟..... ۲۷
- ۲-۹-۱ شناخت عدالت و ضرورت شریعت..... ۲۸
- ۲-۹-۲ «قاعده عدالت» در فقه..... ۳۰
- ۲-۹-۳ سازگاری شریعت و عرف..... ۳۲
- ۲-۹-۴ نتیجه..... ۳۳

فصل سوم: دیه (تعاریف، مفاهیم و سابقه پیدایش)

- ۳-۱ دیه (تعاریف و مفاهیم و سابقه پیدایش)..... ۳۷
- ۳-۱-۱ معنای لغوی..... ۳۷
- ۳-۱-۲ معنای اصطلاحی..... ۳۸
- ۳-۲ مفهوم فقهی دیه..... ۳۹
- ۳-۲-۱ قرآن کریم..... ۳۹
- ۳-۲-۲ نظر و آرای فقها..... ۴۰
- ۳-۲-۳ مفهوم دیه در فقه امامیه..... ۴۰

- ۴۱ ..... ۲-۲-۲-۳ مفهوم دیه در فقه حنبلی
- ۴۲ ..... ۳-۲-۲-۳ مفهوم دیه در فقه شافعی
- ۴۳ ..... ۴-۲-۲-۳ مفهوم دیه در فقه حنفی
- ۴۴ ..... ۵-۲-۲-۳ مفهوم دیه در فقه مالکی
- ۴۵ ..... ۳-۳ مفهوم حقوقی دیه
- ۴۶ ..... ۱-۳-۳ حقوق دانان عرب
- ۴۷ ..... ۲-۳-۳ حقوقدانان ایرانی
- ۴۸ ..... ۴-۳ مفهوم قانونی دیه
- ۴۹ ..... ۵-۳ سابقه پیدایش دیه
- ۴۹ ..... ۱-۵-۳ سابقه پیدایش دیه در جهان و ایران قبل از اسلام
- ۵۱ ..... ۲-۵-۳ دیه در عرب جاهلیت
- ۵۳ ..... ۶-۳ دیه در آیین های مختلف
- ۵۳ ..... ۱-۶-۳ آیین مسیحیت
- ۵۳ ..... ۲-۶-۳ آیین یهود
- ۵۵ ..... ۳-۶-۳ آیین زرتشت
- ۵۵ ..... ۷-۳ خون خواهی در سرزمین های مختلف
- ۵۵ ..... ۱-۷-۳ دیه در حقوق یونان و روم
- ۵۶ ..... ۲-۷-۳ مقررات فرانسه
- ۵۶ ..... ۳-۷-۳ دیه در حقوق انگلوساکسون
- ۵۶ ..... ۸-۳ دوره قانونی دیه
- ۵۷ ..... ۱-۸-۳ دیه و مقدار آن در شریعت اسلام
- ۵۷ ..... ۹-۳ میزان دیه زن در شریعت اسلام
- ۵۷ ..... ۱-۹-۳ دیه و مقدار آن در قانون مجازات اسلامی
- ۵۸ ..... ۲-۹-۳ مقدار دیه زن در قانون مجازات اسلامی
- ۵۸ ..... ۱۰-۳ دیه بعد از اسلام
- ۵۸ ..... ۱۱-۳ انواع دیه

۱۲-۳ نتیجه ۶۰

فصل چهار: مقدار دیه زن و مرد و بررسی آن

- ۱-۴ مقدار دیه زن و مرد و بررسی آن ۶۲
- ۱-۱-۴ دیدگاه فقهای مذاهب اسلامی در مورد قصاص و مقدار دیه زن و مرد ۶۳
- ۲-۱-۴ دیدگاه فقهای اهل سنت ۶۳
- ۱-۲-۱-۴ دیدگاه فقهای حنبلی ۶۴
- ۲-۱-۴ دیدگاه فقهای مالکی ۶۵
- ۳-۱-۴ دیدگاه فقهای حنفی ۶۵
- ۴-۱-۴ دیدگاه فقهای شافعی ۶۶
- ۵-۱-۴ دیدگاه فقهای شیعه ۶۷
- ۶-۱-۴ دیدگاه فقهای متقدم شیعه ۶۸
- ۷-۱-۴ دیدگاه فقهای متأخر شیعه ۶۹
- ۲-۴ دیدگاه تساوی دیه زن و مرد ۷۱
- ۱-۲-۴ دیدگاه تساوی دیه زن و مرد از نظر فقهای متقدم ۷۱
- ۲-۲-۴ دیدگاه تساوی دیه زن و مرد از نظر فقهای معاصر ۷۱
- ۳-۴ بررسی ادله تفاوت دیه زن و مرد ۷۲
- ۱-۳-۴ حکم تفاوت دیه زن و مرد در قرآن و بررسی آن ۷۳
- ۲-۳-۴ آیات مربوط به قصاص ۷۳
- ۱-۲-۳-۴ آیات خاص ۷۳
- ۲-۲-۳-۴ آیات عام ۷۶
- ۳-۲-۳-۴ تفسیر آیات قصاص و دیه ۷۷
- ۱-۳-۲-۳-۴ دیدگاه فقهای امامیه در خصوص آیات قصاص و دیه ۸۱
- ۲-۳-۲-۳-۴ دیدگاه فقهای امامیه در خصوص آیات قصاص و دیه ۸۱
- ۳-۳-۲-۳-۴ نقد و بررسی ۸۱
- ۴-۴ تحلیل حکم قرآن در مورد «قصاص» و «دیه زن و مرد» ۸۴
- ۱-۴-۴ بررسی حکم قرآن در مورد «دیه زن و مرد» ۸۴

- ۵-۴ حکم تفاوت دیه زن و مرد در روایات و بررسی آن ۸۶
- ۱-۵-۴ دیدگاه فقهای امامیه در خصوص روایات مربوط به قصاص و دیه ۸۸
- ۲-۵-۴ تبیین مستندات روایی ارائه شده از سوی فقهای امامیه و بررسی آنها ۸۸
- ۳-۵-۴ روایات مربوط به قصاص در نفس و بررسی آنها ۸۸
- ۱-۳-۵-۴ صحیحۀ عبدالله بن سنان ۸۸
- ۲-۳-۵-۴ صحیحۀ عبدالله بن مسکان ۸۹
- ۳-۳-۵-۴ صحیحۀ حلبی ۸۹
- ۴-۳-۵-۴ روایت ابی مریم ۹۱
- ۵-۳-۵-۴ صحیحۀ ابی بصیر ۹۱
- ۶-۳-۵-۴ روایت ابی العباس ۹۱
- ۷-۳-۵-۴ روایت دیگری از ابی العباس ۹۲
- ۸-۳-۵-۴ صحیحۀ محمد بن مسلم ۹۲
- ۹-۳-۵-۴ روایت سماعه ۹۳
- ۴-۵-۴ مؤثقه سکونی از امام صادق (ع) ۹۳
- ۱-۴-۵-۴ روایت ابی مریم ۹۳
- ۲-۴-۵-۴ روایت اسحاق بن عمار ۹۴
- ۶-۴ روایات مربوط به تنصیف دیه زن و نقد و بررسی آنها ۹۵
- ۱-۶-۴ بررسی روایات های چهارگانه مذکور از نظر سند ۹۵
- ۲-۶-۴ ادله نظریه تساوی دیه زن و مرد و نقد و بررسی آن ۹۷
- ۱-۲-۶-۴ خلاصه دلایل تساوی دیه زن و مرد ۹۷
- ۷-۴ تبیین نظرات آیت الله صانعی و نقد و بررسی آن ۹۸
- ۱-۷-۴ تبیین دیه حقوقی و جزایی ۹۸
- ۲-۷-۴ تبیین دیه حقوقی و بررسی آن ۹۸
- ۱-۲-۷-۴ روایاتی که بر برابری دیه زن و مرد دلالت می کنند و بررسی آن ۹۹
- ۲-۲-۷-۴ حدیث دوازدهم ۱۰۰
- ۳-۲-۷-۴ حدیث دوم ۱۰۱

- ۸-۴ روایاتی که بر نابرابری دیه زن و مرد دلالت می‌کنند و بررسی آنها ۱۰۱
- ۱-۸-۴ روایات نابرابری دیه زن و مرد با دلالت مطابقی ۱۰۱
- ۱-۱-۸-۴ روایت اول ۱۰۴
- ۲-۱-۸-۴ روایت دوم ۱۰۴
- ۳-۱-۸-۴ روایت سوم ۱۰۴
- ۴-۱-۸-۴ روایت چهارم و پنجم ۱۰۴
- ۱-۲-۸-۴ روایات نابرابری دیه زن و مرد با دلالت التزامی ۱۰۶
- ۲-۲-۸-۴ روایات نابرابری قصاص اعضای زن و مرد پس از رسیدن به یک سوم ۱۰۶
- ۳-۲-۸-۴ ایرادهای موردی این روایت ها ۱۰۷
- ۴-۲-۸-۴ نقد و بررسی کلی ۱۰۹
- ۳-۸-۴ پاسخ آیت الله صانعی ۱۱۱
- ۱-۳-۸-۴ تبیین دیه جزایی ۱۱۴
- ۲-۳-۸-۴ روایات مربوط به قصاص نفس ۱۱۴
- ۳-۳-۸-۴ بررسی روایات ۱۱۵
- ۹-۴ مخالفت با کتاب، سنت و عقل ۱۱۶
- ۱-۹-۴ مخالفت با کتاب ۱۱۶
- ۲-۹-۴ مخالفت با روایات ۱۲۰
- ۳-۹-۴ مخالفت با عقل ۱۲۰
- ۱۰-۴ روایات مربوط به قصاص اعضاء و جوارح ۱۲۰
- ۱۰-۴-۱ روایات ۱۲۱
- ۱-۱-۱۰-۴ مغایرت سه دسته از روایات با یکدیگر ۱۲۲
- ۲-۱-۱۰-۴ مخالفت روایات مربوط به دیه جزایی ۱۲۴
- ۱-۲-۱-۱۰-۴ قرآن سنجش اعتبار و روایات بر اساس ضوابطی ۱۲۴
- ۲-۲-۱-۱۰-۴ وجود روایت معارض ۱۲۴
- ۳-۲-۱-۱۰-۴ عدم جواز تخصیص آیه قرآن با روایات ۱۲۴
- ۱۱-۴ اجماع ۱۲۵

۱۲۶	..... ۱-۱۱-۴ وجوه استحسانی
۱۲۶	..... ۱۲-۴ توجیهاات عقلی و منطقی تنصیف دیه زن
۱۲۷	..... ۱-۱۲-۴ چند نکته
۱۲۸	..... ۱۳-۴ دیدگاه برتری و تفاضل مرد نسبت به زن از نظر ارزش و رتبه
۱۲۹	..... ۱-۱۳-۴ دیدگاه برتری مرد بر زن با توجه به جایگاه و نقش برتر در نظام اقتصادی
۱۴۰	..... ۲-۱۳-۴ نتیجه

فصل پنجم: بررسی تاثیر زمان و مکان بر احکام و قوانین اسلامی

۱۴۲	..... ۱-۵ بررسی تاثیر زمان و مکان بر احکام و قوانین اسلامی
۱۴۳	..... ۱-۱-۵ مفهوم زمان و مکان و تاثیر آن
۱۴۶	..... ۲-۱-۵ مفهوم تاثیر گذاری زمان و مکان
۱۵۱	..... ۲-۵ مشروعیت تاثیر گذاری زمان و مکان بر احکام اسلامی
۱۵۲	..... ۱-۲-۵ تاثیر زمان و مکان از دیدگاه روایات
۱۵۳	..... ۲-۲-۵ تاثیر زمان و مکان از دیدگاه فقها
۱۵۶	..... ۳-۲-۵ تاثیر زمان و مکان از دیدگاه قانون اساسی
۱۶۰	..... نتیجه
۱۶۳	..... فهرست منابع

فصل اوّل:

کلیات

۱-۲ بیان موضوع و انگیزه انتخاب آن

حقوق، علم زندگی اجتماعی انسان است در قرون اخیر، افراد در تلاش بوده اند تا با ایجاد ضوابط و مقررات در زندگی اجتماعی و گروهی خود در قالب قراردادهایی اجتماعی به این رویه نظم و ترتیب ببخشند. در این میان عنصری از گذشته های دور و ورود آنها به زندگی اجتماعی شده است. قصاص و دیه نیز از این موضوعات هستند. بررسی و دقت در سابقه اقوام و تمدن های بشری گوناگون نشان دهنده ی این مطلب است که قصاص گرفتن جان در مقابل جان یا پرداخت غرامت آن سوی جانی به عنوان مجازات یا جبران خسارت دارای سابقه طولانی به قدمت عمر بشر است که این روند کم کم باگذشت زمان و ورود عناصر و اجزای تازه وارد مرحله ای جدید شد. در دین اسلام که دین رسمی حکومت جمهوری اسلامی ایران است این نهاد با صراحت و تأکید مورد قبول قرار گرفت و این نشان می دهد که قصاص و دیه از احکام امضایی اسلام است که در واقع در راستای برقراری آرامش و صفا در میان خانواده ها و قبایل اسلام تأیید شده است. گاهی اختلاف به حدی شدید بود که موجب بروز جنگ در میان قبایل عرب می شد که سالیان طولانی تاجایی که به خون خواهی یک نفر تعداد زیادی از طرفین کشته می شدند و دیه اساساً برای همه اشخاص یکسان نبوده و برحسب شأن و مقام و منزلت مقتول متفاوت بوده است. در احکام مربوط به قصاص و دیات در فقه اسلامی تفاوت هایی میان زن و مرد هست که بنظر می رسد مهمترین آنها تفاوت در بازده اقتصادی است که آن هم ریشه در تفاوت ساختمان وجودی و توانایی های ذاتی زن و مرد یعنی همان تفاوت های جسمانی و روانی است که هر یک از آن دو دارد. براساس قانون مجازات اسلامی ایران و مطابق فتاوی بسیاری از فقهای شیعه و سنی، دیه زن، نصف دیه مرد است و این رأی در میان فقها مخالفانی نیز دارد. دلیل عمده گروه اول تصریح برخی از روایات بر نصف بودن دیه زن نسبت به مرد است گروه دوم نیز با تمسک به اطلاق برخی از روایات و با تردید در روایات دال بر نصف بودن دیه زن به تساوی دیه آن دو فتوا داده اند که در این پژوهش این نظریات تا حدودی تجزیه و تحلیل و مورد ارزیابی قرار گرفته است.

۱-۳ سوالات

۱. آیا صرف جنسیت زن و مرد بودن باعث تفاوت بین آن دو در امور کیفری و حقوقی می شود؟
۲. آیا تفاوت های جسمی بین زن و مرد منجر به تفاوت در حقوق آنها می شود؟ با توجه به اینکه ارزش انسان به انسانیت و کرامت اوست؟
۳. آیا قصاص زن و مرد در قانون یکسان اجرا می شود؟
۴. آیا با توجه به مقتضیات زمان و تغییر شرایط و موقعیت اجتماعی زن در آن زمان و اکنون لازم نیست در مورد مقادیر دیه زن تغییر و تحولی صورت پذیرد؟

۱-۴ پیشینه تحقیق

بررسی دیه زن و مرد را با توجه به جذابیتی که دارد، موضوعی است که کارهای زیادی در این مورد شده است و هرکدام با عناوین مختلف، که روش خاصی را برای پژوهش برگزیده اند و چون در جهان خلقت، وجود زن و مرد، لازم و ملزوم و تکمیل کننده ی وجود هم می باشند، پس واقعاً چرا دیه زن باید نصف دیه مرد باشد؟ که پاسخ به این چرا را هرکس به روش خود بدست می آورد. هدف این پژوهش، اثبات تساوی دیه زن و مرد با بررسی نظرات مخالف فقهای شیعه و تاحدودی فقهای اهل سنت می باشد که در کتاب های متعدد بحث شده است، با نگاه جدید به این موضوع پرداخته می شود و پیشینه آن در قانون گذاری های شرق مانند قوانین اوراتامو، حمورابی، فرعون، عرب جاهلیت و قانون گذاری های غرب مانند قوانین انگلوساکسون، فرانسه، ادیان زرتشت و مسیحیت و در نهایت اسلام نیز وجود داشته است و مباحث مربوط به تفاوت میزان دیه در دهه های اخیر به طور گسترده و جدی مطرح است. اصل موضوع دیه در قرآن کریم ذکر شده است، بدون اینکه اشاره ای به میزان آن داشته باشد ولی احادیثی در این زمینه موجود می باشد.

۱-۵ فرضیات

۱. فرض بر این است که صرف جنسیت، باعث تفاوت بین زن و مرد در امور کیفری و حقوقی نمی باشد.
۲. فرض بر این است که تساوی بین زن و مرد از نظر اجتماعی و حقوقی، انتظار بیهوده ای نیست باتوجه به این که ارزش انسان به انسانیت و کرامت او است.
۳. شاید بتوان گفت قصاص زن و مرد در قانون یکسان اجرا شود.
۴. فرض بر این است که باتوجه به اقتضائات زمان و تغییر شرایط، لازم است در بحث مقادیر دیه زن و مرد، تغییر و تحولی صورت پذیرد.

۱-۶ هدف ها

هدف در این رساله دست یابی که به تساوی حقوق زن و مرد در جنبه هایی از جمله دیات و قصاص است، با ارائه روایات و نظرات مخالف، نظر مشهور که می گوید: دیه زن نصف دیه مرد می باشد سپس و تغییر مواد قانونی اعم از ماهوی و شکلی که بر اساس نظر مشهور در قانون ایران وجود دارد که صرف جنسیت باعث تفاوت در اجرای حکم کیفری می شود. مثلاً چون زن است پس باید دیه او نصف دیه مرد باشد و در قصاص مرد در مقابل زن، اولیای زن باید ما زاد دیه را رد کند و در جراحات، بیش از یک سوم، دیه زن، نصف می شود و شاید این حکم در آن زمان حداقل بوده است و امروز شاید لازم باشد این حکم عوض شود.

۱-۷ کاربردهای متصور از تحقیق

پژوهشی که صورت گرفته است به دلیل بررسی تمام جوانب مسأله دیه ی زن و مرد در قلمرو فقهی و حقوق کیفری ایران، اهمیت فراوانی دارد و به تعبیر دیگر؛ این پژوهش از آن جهت مهم است که چون به حقوق زن و مرد در امور کیفری مربوط می شود و این موضوع نیز از جهات گوناگونی قابل توجه مراکز علمی و اندیشمندان و به نحوی از مباحث روز است .

۸-۱ مراجع استفادکننده از تحقیق

این پایان نامه می توان در تغییر مواد قانونی که بر نصف بودن دیه زن و مرد موجود می باشد می توان استفاده کرد حتی مواردی که قصاص را برای زن تائیک سوم می دانند بیشتر از آن را در صورتی که زن خواهان قصاص باشد باید دیه ی آن را پردازد. امید است بتوان در این رساله به برابری کامل زن و مرد در تمام جاهایی که در حق زن اجحاف شده است نائل اییم.

۹-۱ روش انجام تحقیق

در این پژوهش به روش کتابخانه ای و فیش برداری از کتب معتبر فقهی شیعه و مراجعه به سایت های معتبر و گرفتن مقاله ها و پایان نامه های متعدد استفاده شده است.

فصل دوّم:

بررسی جایگاه زن

در طول تاریخ

۲-۱ بررسی جایگاه زن در طول تاریخ

چون موضوع این رساله درباره میزان دیه زن بحث می کند، ما در این فصل می خواهیم جایگاه زن در طول تاریخ را مورد بررسی قرار دهیم تا ببینیم که آیا زنان امروزی در جامعه همان جایگاه پیشین را دارند یا اینکه اینگونه نیست، بلکه جایگاه آنها نسبت به گذشته تفاوت پیدا کرده است و امروزه جایگاه بهتری دارند. بنابراین برای رسیدن به هدف مذکور در این فصل نقش زن و جایگاهش در طول تاریخ بطور اختصار بررسی می شود. با نگاهی اجمالی در تاریخ زندگی ملل و اقوام گذشته این واقعیت به خوبی روشن می گردد که جایگاه و منزلت زنان در گذر تاریخ بسیار مطرود بوده و اکثر فرهنگ ها و تمدن های گذشته، تصویری تاریک از زن را ارائه نموده اند و این نکته بیانگر این است که زن اغلب به عنوان ابزاری در اختیار مرد و کالای ناچیز و بی ارزشی شمرده می شد. اما هنگامی که شریعت های آسمانی بر دل جوامع انسانی طنین انداخت، شأن و مرتبت زنان فزونی یافت. به ویژه دین مبین اسلام که در سامان بخشیدن و اعتلای موقعیت بانوان تلاش گسترده ای نمود و مقارن با عصر جاهلیت که زن قربانی جهل و جمود فکری انسان ها شده بود، به حمایت گسترده و همه جانبه از آنان که فاقد حقوق انسانی بودند، پرداخت.

۲-۱-۱ جایگاه زن در جوامع قبل از اسلام

زن قبل از پیدایش جوامع بشری:

از آغاز پیدایش انسان در روی زمین نزدیک به یک میلیون سال می گذرد. انسان های اولیه در نهایت مشقت و سختی در قالب گله های انسانی زندگی را می گذراندند. زن و مرد در این دوره بر هم امتیازی نداشتند. کارها به صورت دسته جمعی انجام می شد و تقسیم کار مفهومی نداشت. در هنگام نقل و انتقال حمل بار به عهده زنان بود تا مرد در صورت لزوم به دفع حمله دشمنان بپردازد و از نظر زناشویی نیز قاعده و نظمی نبود و هر زن و مرد به همه تعلق داشت.

۲-۱-۲ زن در عهد نظام طایفه ای و مادرسالاری

در آغاز پیدایش جامعه بشری مردان و زنان در اقتصاد نقش همانندی بازی می کردند. در پایان دوران کهن سنگی دیرین در نتیجه تکامل تدریجی نیروهای مولد، تقسیم کار میان زن و مرد شروع شد. حاملگی، شیردادن و ... و مدتی زن را از حمل سلاح عاجز می ساخت. لذا کارهایی که به نیروی بدنی زیاد نیاز داشت بر عهده مردان و امور کشاورزی بر عهده زنان قرار گرفت. با رونق گرفتن کشاورزی و غلبه بر شکارگری، غلبه پدرتباری بر مادرتباری متوقف شد. سفالگری، بافندگی و ... بر عهده زنان بود. کشف کشاورزی و کارهایی که زن در خانه و اطراف انجام می داد در این مرحله منبع قابل اعتمادتر و منظم تری